

Komisja
Europejska

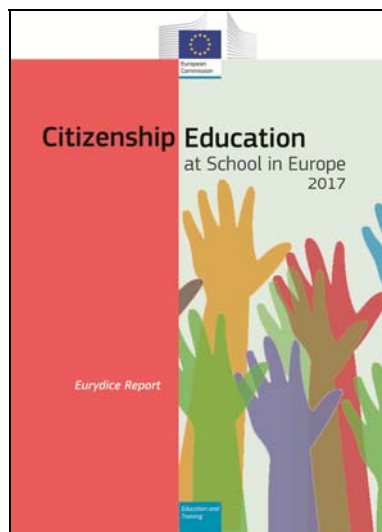
Co to jest Eurydice?

Sieć Eurydice dostarcza informacji i analiz dotyczących organizacji i działania europejskich systemów edukacji. Sieć zapewnia opisy krajowych systemów edukacji, badania porównawcze poświęcone konkretnym tematom, wskaźniki i statystyki. Działania sieci Eurydice mają na celu promowanie zrozumienia, współpracy, zaufania i mobilności na szczeblu europejskim i międzynarodowym. W skład sieci wchodzi biura krajowe koordynowane przez Agencję Wykonawczą ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego (EACEA). Wszystkie publikacje Eurydice są dostępne nieodpłatnie na stronie internetowej sieci lub na życzenie w formie drukowanej. Więcej informacji na temat Eurydice można znaleźć na stronie:

<http://ec.europa.eu/eurydice>

Eurydice Highlights

Edukacja obywatelska w szkołach w Europie - 2017

Ze względu na rosnące zagrożenia dla podstawowych wartości, takich jak pokój, równość i prawa człowieka, od pewnego czasu podkreśla się rolę, jaką edukacja obywatelska w szkołach może odegrać w ich promowaniu. Ale czym jest edukacja obywatelska? W jaki sposób jest nauczana? Czy funkcjonuje jako przedmiot szkolny? Czy sposób oceniania uczniów odzwierciedla specyfikę tej dziedziny? W jaki sposób umożliwia się uczniom rozwijanie kompetencji społecznych i obywatelskich poza klasą szkolną, a jakie wsparcie

merytoryczne i dydaktyczne otrzymują nauczyciele?

Raport „Edukacja obywatelska w szkołach w Europie - 2017” przedstawia odpowiedzi na te i podobne pytania dotyczące postrzegania edukacji obywatelskiej oraz jej umiejscowienia w programach kształcenia w Europie. Raport obejmuje 28 państw członkowskich UE, jak również Bośnię i Hercegowinę, Byłą Jugosłowiańską Republikę Macedonii, Islandię, Liechtenstein, Czarnogórę, Norwegię, Serbię, Szwajcarię i Turcję.

W raporcie zebrano przede wszystkim dane jakościowe, wynikające z istniejących przepisów i zaleceń dotyczących edukacji obywatelskiej w sektorze szkół publicznych. Raport koncentruje się na czterech obszarach: programach nauczania; działaniach dydaktycznych; ocenianiu uczniów i ewaluacji szkół; kształceniu, rozwoju zawodowym i wsparciu merytorycznym udzielanym nauczycielom. Każdy rozdział został uzupełniony studium przypadku, w którym przedstawiono przykłady z jednego konkretnego kraju.

Poniżej prezentujemy przegląd najważniejszych wniosków z raportu.

Pełen tekst raportu

Edukacja obywatelska w szkołach w Europie - 2017: jest dostępny w języku angielskim na stronie Eurydice www.eurydice.org.pl

Edukacja obywatelska wykracza poza zdobywanie wiedzy dotyczącej życia politycznego krajów, ma na celu rozwój kompetencji obywatelskich i społecznych uczniów

Nowoczesna edukacja obywatelska w Europie, w przeciwieństwie do jej wcześniejszej roli ograniczonej najczęściej do przekazywania wiedzy na temat instytucji i procesów politycznych, jest wielowymiarowa. Określając cele programów nauczania, władze oświatowe starają się w ramach prowadzonej w szkołach edukacji wspierać rozwój kompetencji obywatelskich uczniów, ich krytycznego myślenia, umiejętności działania w odpowiedzialny społecznie i demokratyczny sposób.

Uczniowie zdobywają różne kompetencje na różnych poziomach edukacji. W szkolnictwie podstawowym nacisk kładzie się na zachęcanie uczniów do rozwoju osobistego, rozwoju kompetencji interpersonalnych. W szkolnictwie średnim, zwłaszcza drugiego stopnia,

zachęca się uczniów do skutecznej i konstruktywnej interakcji z innymi, która umożliwi działanie w społecznie odpowiedzialny sposób. Natomiast na poziomie szkoły średniej pierwszego stopnia poświęca się więcej uwagi nabywaniu przez nich umiejętności krytycznego myślenia.

Pozostałe szczegółowe kompetencje wpisane do programów edukacji obywatelskiej są różne w poszczególnych krajach. Należy jednak zauważyć, że w bardzo niewielu krajach uwzględnia się umiejętność adaptacji do zmieniających się okoliczności, czy zachęca uczniów do podejmowania współpracy np. z instytucjami społecznymi/władzami politycznymi.

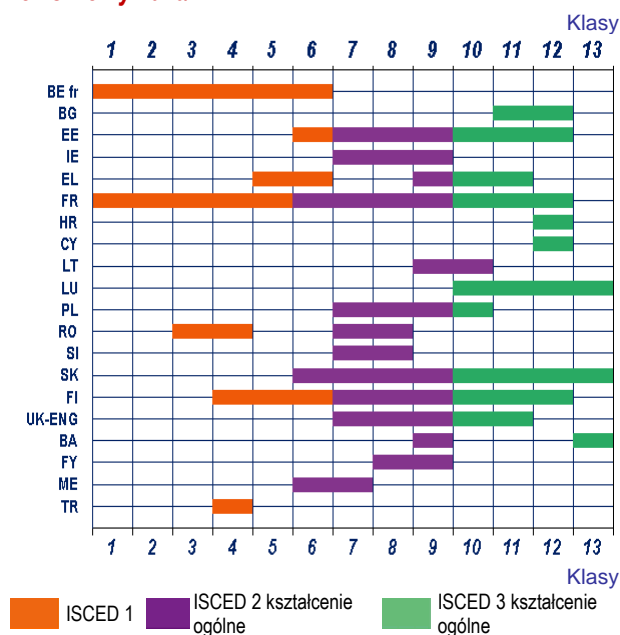
W prawie wszystkich krajach edukacja obywatelska jest nauczana na poziomie szkoły podstawowej i średniej

Kompetencje związane z uczestnictwem w życiu społecznym należą do umiejętności przekrojowych podobnie jak np. kreatywność czy przedsiębiorczość, i w związku z tym ich status w programach nauczania jest mniej określony niż tradycyjnych przedmiotów szkolnych. Podobnie edukacja obywatelska - mimo że jest szeroko promowana, a jej nauczanie jest obowiązkowe na każdym poziomie kształcenia ogólnego w niemal wszystkich krajach (choć nie w każdej klasie), jej umiejscowienie w programach nauczania jest różne w poszczególnych systemach edukacji. Istnieją trzy główne modele włączania edukacji obywatelskiej do programów szkolnych: edukacja obywatelska może być odrębnym przedmiotem; może być zintegrowana z innymi przedmiotami, takimi jak np. nauki społeczne lub języki tworząc jeden szerszy blok przedmiotowy; lub może stanowić cel międzyprzedmiotowy realizowany przez wszystkich nauczycieli na lekcjach różnych przedmiotów. W wielu krajach łączy się te trzy podejścia, choć w większości systemów edukacji stosowane są dwa ostatnie.

Okres, przez jaki edukacja obywatelska jest nauczana jako obowiązkowy odrębny przedmiot waha się od 1 roku do 12 lat. W trzynastu systemach edukacji jest nauczana jako obowiązkowy odrębny przedmiot tylko na poziomie szkoły średniej. Natomiast we Francji, Estonii i Finlandii (przy zachowaniu pewnej elastyczności pod tym względem na poziomie

szkolnictwa średniego) edukacji obywatelskiej uczy się w szkołach przez cały okres obowiązkowego kształcenia ogólnego, również w szkołach podstawowych. Ponadto w Grecji i Rumunii nauczana jest jako obowiązkowy odrębny przedmiot na poziomie szkoły podstawowej i średniej, jednak nie zapewniono ciągłości programowej na obu poziomach.

Edukacja obywatelska nauczana jako odrębny przedmiot, rok szkolny 2016/17

Źródło: Eurydice.

Edukacji obywatelskiej poświęca się mniej uwagi w kształceniu zawodowym niż w kształceniu ogólnym

Różnice w edukacji obywatelskiej pomiędzy tymi dwoma ścieżkami mogą być zaznaczone w podstawach programowych, materiałach zawierających wytyczne dla nauczycieli oraz procesie zarządzania poszczególnymi typami szkół. W jednej trzeciej systemów edukacji w Europie, mniejszy nacisk kładzie się na edukację obywatelską w podstawach programowych w sektorze kształcenia zawodowego. Różnice pomiędzy kształceniem ogólnym a zawodowym polegają na przykład na tym, że uczniowie szkół zawodowych uczą się mniejszej liczby przedmiotów obejmujących elementy edukacji obywatelskiej lub na tym, że edukacja obywatelska stanowiąca odrębny przedmiot nie wchodzi w zakres dostępnych dla nich opcji. Ponadto tylko w połowie systemów edukacji

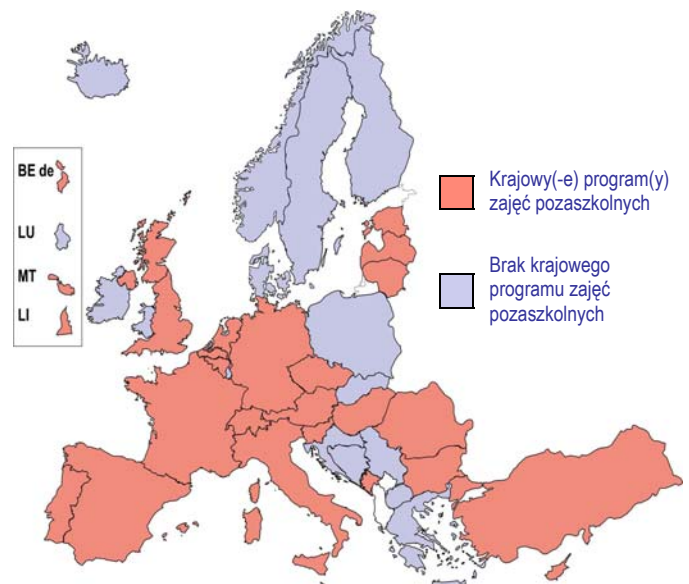
zapewniane są pomoce dydaktyczne dla nauczycieli edukacji obywatelskiej w szkolnictwie zawodowym, podczas gdy w kształceniu ogólnym w około dwóch trzecich krajów zapewnione jest takie wsparcie. Ponadto uczniowie szkół zawodowych i ich rodzice mają mniejsze możliwości uczestnictwa w procesie zarządzania szkołą niż ma to miejsce w przypadku szkół ogólnokształcących. W kształceniu ogólnym, zalecenia w odniesieniu do działalności samorządów uczniowskich i reprezentacji rodziców w organach zarządzających szkołami są powszechne, co więcej dotyczą zarówno szkół średnich pierwszego, jak i drugiego stopnia. Natomiast w przypadku szkół zawodowych zalecenia w tym zakresie sformułowano w 30 z 42 badanych systemów edukacji.

W większości krajów zapewnia się uczniom możliwość zdobycia kompetencji obywatelskich poza klasą lekcyjną

Zajęcia pozaszkolne odgrywają istotną rolę w rozwijaniu kompetencji obywatelskich. Umożliwiają one uczniom uczestniczenie w działaniach, które samodzielnie wybierają, a które pozwalają na poszerzenie wiedzy i zdobywanie kompetencji przy okazji różnego typu aktywności sportowych, kulturalnych, związanych z udziałem w życiu społecznym i politycznym kraju, wolontariacie, działaniach na rzecz środowiska. W 29 krajach Europy na szczeblu centralnym opracowano zalecenia w sprawie zajęć pozaszkolnych wspierających edukację obywatelską. Wśród najczęściej rekomendowanych typów zajęć znalazły się działania na rzecz środowiska i mające na celu podniesienie świadomości reguł rządzących udziałem obywateli w życiu politycznym. Natomiast najrzadziej zalecanym działaniem, zwłaszcza na poziomie szkół podstawowych i średnich pierwszego stopnia, jest wolontariat. W większości krajów (27) zapewniono również wsparcie dla programów zajęć pozalekcyjnych związanych z edukacją obywatelską realizowanych za pomocą różnych metod, takich jak np. sieci dyskusyjne w Niemczech, czy *National Citizen Service* w Zjednoczonym Królestwie (w Anglii i Irlandii Północnej). Powszechnie uważa się, że aktywności związane z edukacją obywatelską,

realizowane poza klasą szkolną mają duży wpływ na osoby uczące się i ważne jest zapewnienie dostępu do nich na wszystkich poziomach edukacji.

Programy krajowe wspierające zajęcia pozaszkolne, rok szkolny, 2016/17

Źródło: Eurydice.

W połowie krajów edukacja obywatelska podlega standardowemu ocenianiu

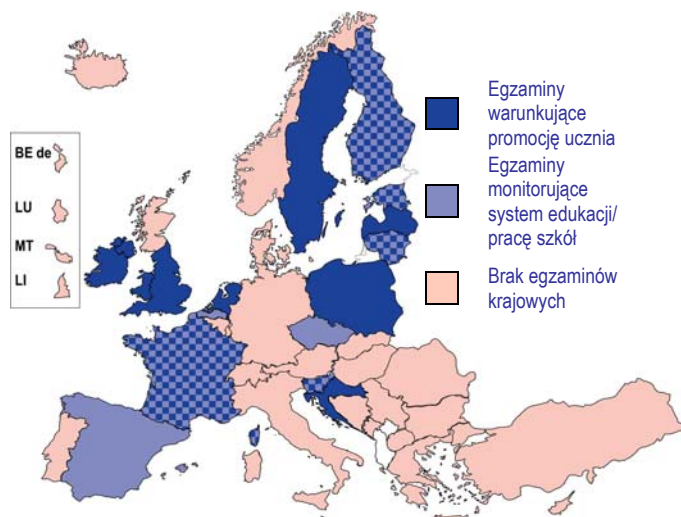
Badania ujawniły, że ocenianie uczniów w obszarze edukacji obywatelskiej jest niezwykle trudnym zadaniem. Nauczyciele zajmujący się edukacją obywatelską otrzymują kilka rodzajów wsparcia w tym zakresie.

Krajowe wytyczne dotyczące oceniania w ramach zajęć obowiązują w 26 systemach edukacji. Wytyczne te obejmują zarówno tradycyjne metody sprawdzania wiedzy i oceniania np. sprawdziany/ testy, jak i metody alternatywne, takie jak ocena pracy w projekcie, samoocena czy też ocena koleżeńska.

W siedemnastu systemach edukacji organizowane są krajowe egzaminy z edukacji obywatelskiej nauczanej jako odrębny przedmiot lub z przedmiotów, które zawierają elementy edukacji obywatelskiej. Egzaminy te najczęściej decydują o promocji uczniów (14 systemów edukacji), a nie są przeprowadzane jedynie w celu ewaluacji/monitorowania systemu edukacji i/lub pracy szkół (8 systemów edukacji). Znormalizowane egzaminy z zakresu edukacji obywatelskiej są obowiązkowe dla wszystkich uczniów na jednym z etapów kształcenia

tylko we Francji, Irlandii (do roku szkolnego 2016/17), na Łotwie, w Polsce i Szwecji. W pozostałych krajach, egzaminy z tego przedmiotu są nieobowiązkowe.

Krajowe egzaminy z zakresu edukacji obywatelskiej w ramach kształcenia ogólnego, rok szkolny 2016/17

Źródło: Eurydice.

Pomimo pewnego postępu w zakresie możliwości podejmowania kształcenia i doskonalenia zawodowego przez nauczycieli i dyrektorów szkół w obszarze edukacji obywatelskiej, nadal występują znaczne różnice w tym zakresie w Europie

W pięciu systemach edukacji w Europie - w Belgii (Wspólnota francuska), Irlandii, Luksemburgu, Holandii i Zjednoczonym Królestwie (Anglia) - przyszli nauczyciele mogą specjalizować się w nauczaniu edukacji obywatelskiej w ramach studiów/przygotowania do zawodu. Od jesieni 2017 r. taka możliwość jest dostępna również w Danii. W siedmiu innych krajach - w Czechach, Estonii, na Łotwie, Litwie, w Austrii, Polsce i Słowacji - przyszli nauczyciele mogą specjalizować się w nauczaniu edukacji obywatelskiej oraz jeszcze jednego lub dwóch innych przedmiotów.

Ponadto w dziewięciu systemach edukacji - we Wspólnocie niemieckojęzycznej Belgii, Danii, Niemczech, Hiszpanii, Francji, na Węgrzech, w Holandii, Zjednoczonym Królestwie (Walia) i Norwegii - zdefiniowano kompetencje nauczyciela specyficznie związane z nauczaniem edukacji obywatelskiej, jakie mogą nabyć wszyscy przyszli nauczyciele szkół podstawowych i/lub średnich. W kolejnych dziesięciu systemach edukacji promuje się ogólne kompetencje

pedagogiczne, które nie są typowe jedynie dla tego przedmiotu, ale również istotne z punktu widzenia nauczania edukacji obywatelskiej.

Natomiast w 17 systemach edukacji nie wprowadzono wciąż przepisów lub zaleceń w sprawie rozwoju kompetencji przyszłych nauczycieli edukacji obywatelskiej w ramach ich kształcenia - zatem decyzja co do szczegółowych treści tego kształcenia leży w gestii uczelni wyższych.

Co się tyczy możliwości doskonalenia zawodowego nauczycieli w obszarze edukacji obywatelskiej, w 27 europejskich systemach edukacji oferowane są szkolenia i kursy doskonalenia zawodowego podejmujące ten temat. Natomiast w 14 krajach europejskich - w Bułgarii, Estonii, Irlandii, Hiszpanii, Francji, Chorwacji, Włoszech, na Cyprze, Łotwie, Litwie, w Holandii, Austrii, Polsce i Słowenii - działania w tym obszarze doskonalenia zawodowego istnieją, ale są skierowane do dyrektorów szkół.

Pełne opracowanie pt. *Citizenship Education at School in Europe – 2017 (Edukacja obywatelska w szkołach w Europie - 2017)* zostało opublikowane w języku angielskim na stronie internetowej Eurydice: <http://ec.europa.eu/eurydice>